

A szerző korábbi köteteihez képest nem túl beszédes cím mögött ízes humorral és könnyed iróniával tált, ám komoly emberi alapkérdéseket feszegető történetet sejteth a gyanútlan olvasó – és talán nem is árulunk el nagy titkot, ha elmondjuk: előzetes

elvárásai beigazolódnak.

Cserna-Szabó András

újabb boldogságkereső

utazásra invitálja olvasóit,

ezúttal a 19. századi

pusztaság rideg és ke-

mény világába, az alföldi

betyárok közé. Regényé-

nek témája révén olyan nagy írók diskurzusába kapcsolódik be, mint Móricz Zsigmond vagy Krúdy Gyula, Cserna-Szabó írásának nyelve és megközelítésmódja azonban jelentősen különbözik a korábbi feldolgozásoktól.

Pisztoly, lovak, végtelen mezők, igazi kis magyar western – vagy inkább „eastern” (ahogy a könyv borítója találóan jellemzi). És mindezt zavarba ejtően gazdag irodalmi, történelmi és néprajzi adatokkal, utalásokkal teszi a szerző olyannyira hihetővé, hogy a könyv vége felé szinte már elhiszi az olvasó: komoly történelemhamisítás áldozata lett, valójában győztünk a szabadságharcban, és bizony voltak magyar vámpírok és ha nem is vérfarkasok, de „vérkutyák” is az alföldi rónaságon.

Könnyedén, szinte magától értetődően gördülnek a szavak a bravúros elbeszélésmódnak köszönhetően, pedig a valós történelmi adatok sokasága, illetve a felhasznált néprajzi anyag gazdagsága alapján komoly kutatás és utánajárás előzhetette meg a „kisromán” megírását. Mintha fiktív voltának fittyet hányva valóban megelevenedne előttünk a megöregedett, vak koldussá lett, egykor hírhedt betyár, Veszélka Imre, aki nem mellesleg tényleg élt, és Rózsa Sándor egyik legjobb cimborájaként tartják számon.

Az Alföldön járunk másfél évszázaddal ezelőtt, és ez nemcsak a megemlített helyszínekből és évszámokból derül ki. Az elbeszélőn kívül ugyanis, aki „beszédhibájából” kifolyólag pestiesen ejti a szavakat, minden vidéki egyszerűen, ám ízes nyelvjárással fejezi ki magát. Veszélka környezetének életében (a korszakra jellemző módon) nagy szerepet játszanak a babonák és a népi hiedelmek, melyek minden helyzetben eligazították a korabeli falvak népét. A bujdosás, az erőszak és a tivornyák világában a tulipános szekrények, a részletesen leírt népviselet, az ősi rítusok vagy az itt-ott halkán elmormolt imák és dalok olyan ősi hagyományt idéznek meg, amely napjaink globalizált világában is megőrzendő kulturális értéket képvisel.

Kemény világot tár fel előttünk Veszélka, az egykor „legsőbb parasztként” elhíresült betyár. Néhol thrillereket is megszégyenítő jelenetek

Farkas Zsuzsanna 43

RÓZSA SÁNDOR

TITKAI

Cserna-Szabó András: *Sömmi*

játszódnak le, és megdöbbentő bűntényekre derül fény, melyeket a nép körében elterjedt mendemondák és vándormotívumok színezték rémmesékké. Rózsa Sándornak már a születését is legendák övezik, nem beszélve személyéről és életéről – mindebbe érzékeltes bepillantást enged a mű.

44 A tragédiák és embertelenségek sora mégsem „ül rá” nyomasztóan a történetre, amely a könnyed és igényes elbeszélésmódnak köszönhetően mindvégig megőrzi derűs hangulatát. Cserna-Szabó András költői nyelvének zsenialitása nem pusztán humorának és a lényeges mozzanatokot megvilágító finom iróniájának köszönhető. Szövegeinek nyelvezete lehetetlen finoman idomul a megkonstruált világ aktuális korához és helyszínéhez, és ez legújabb kötetében is megfigyelhető. Mára már elhalványult tájszavak, szólások élnek fel Cserna-Szabó „betyárparadicsomában”, melyeket az írói kreativitás is jó pár újabb frappáns példával gazdagít. Vajon mik azok a dinnyeversek, mit jelent az angyalhullás, a „pettyegtetett kiszolgáltat”? Milyen az, akinek őszi légyhez hasonló testalkata van, aki a kecskeméti szélmalomhoz hasonlít, vagy aki „olyan porhanyós, akár a teasütemény”? A földre leheveredve, gondtalan szabadságában pedig megkapó költőiséggel szól az elbeszélő szeretett hazájáról, az alföldi pusztaságról, annak élővilágról, az éjjeli táj „megfejthetetlen hangjairól”.

A mondák és pletykák által kiszínezett alföldi igazságosztók élete a gondtalan szabadság jelképe volt, nem csoda hát, hogy sok nyomorgó falusi számára a betyárlét jelentette a boldogabb élet egyetlen lehetőségét. Sokan azonban nem tudták, hogy ez az élet nem csak jószágelhajtasból, „igazságszolgáltatásból”, csárdai mulatozásból meg lustálkodásból állt. Rózsa Sándornak kemény gyerekkora volt, korán elárvult, saját otthon és biztos jövedelem nélkül élte életét, viszont minden szállásra jutott egy szerető, minden kegyetlen rablás bőséges jövedelemforrást jelentett, és sosem maradt hűséges cimborá nélkül. Mindez komoly morális és társadalmi problémákat vet fel, melyeknek hatékony megoldása minden közösség számára létfontosságú.

Sok igaz és kevésbé istenfélő életet élő embert ismerhetünk meg a cselekmény kibontakozása során. Legtöbbször persze szegény parasztok, juhászok vagy halászok, akiknél a betyárok ideig-óráig menedékre lelnek (vagy éppen ellenkezőleg: fosztogatásaik célpontjai lesznek). A városba betévedve azonban az akkoriban kibontakozó polgári társadalom képviselőivel is megismerkedhetünk, mint például az ifjú Pruska doktorral, aki nem akármilyen gyakorlat és áldozatok árán lett specialista a császármetszésnek. Rózsa Sándor ügyleteit a jó útról letért Kőmíves zugüggyvéd intézi, a szegedi Kotolár kapitány és perszekutorai pedig rendre hoppon maradnak a betyárüldözések során. A magyar történelem és irodalmunk nagy alakjai is felbukkannak a regényben, akikkel kapcsolatban hihetetlen „titkokat” tár fel előttünk Veszélka.

Szemtanúi lehetünk egy Kossuth által levezé nyelt ördögüzésnek, megtudhatjuk, hogy a tiszavirág életű Duna-menti Konföderációs Köztársaság bukása után miért is kellett emigrálnia, hogy honnan is ered valójában a Jókai bableves elnevezése, sőt, még magával Mikszáth Kálmánnal is együtt ebédelhetünk! És akkor még nem is említettük, hogy az események alakulásában az Ördög keze is benne van... 45

Nemzeti identitásunk évtizedek alatt meggyökeresedett mítoszai, az a mód, ahogyan történelmi múltunkhoz és irodalmi kánonunkhoz viszonyulunk, sokszor elzárja az utat az újraértelmezést, az új megközelítéseket javasoló párbeszédnek elöl. Az abszurd fordulatok és az írói szabadság nagymértékű kihasználása révén Cserna-Szabó András kezei között az adatok és tények képlékeny alpanyaggá válnak, melyekből játszva teremti meg a maga alternatív valóságát. Humora, könnyed iróniája nemcsak szórakoztató kikapcsolódást ígér, de egyúttal szembesít minket a termékeny újraértelmezés szükségességével is – újragondolni azt, mit is jelentenek számunkra kulturális értékeink, múltunk: mit is jelent magyarnak lenni a 21. században.

Mindezek után sejthető, hogy a regény kontextusában egyáltalán nem semmitmondó még egy olyan egyszerű szó sem, mint a címben szereplő „sömmi”, ponttal a végén. Hogy mit is jelent, annak megfjtése az olvasóra vár. (*Magvető, Bp. 2015*)

Új Forrás 2016/4 – Farkas Zsuzsanna: Rózsa Sándor titkai
Cserna-Szabó András: Sömmi

